

Kulturlag fra tragt bægerkultur og bebyggelse fra overgangen mellem ældre og yngre jernalder

Arkæolog Thomas Rune Knudsen

Nordjyske
Museer
Vi giver historien liv

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	3
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	5

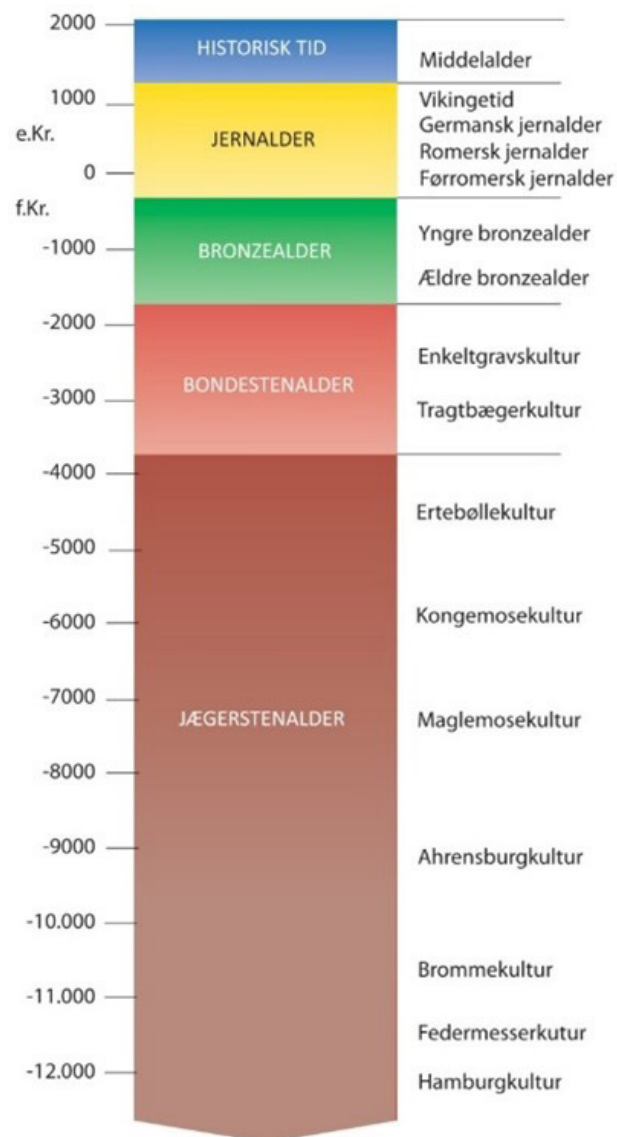

Fig. 1. Jættestuen Klovenhøj.

Indledning

Denne kulturhistoriske rapport giver et overblik over museets arkæologiske udgravning forud for etableringen af cykelsti på begge sider af Aggersund fra Skerping i nord til Aggersund i syd. Undersøgelsen resulterede i udgravningen af et kulturlag fra tragt bægerkulturen med et større mængde flintgenstande- og affald og bebyggelse fra overgangen mellem ældre og yngre jernalder. Hertil blev der også udgravet tre brandgrave.

Lokalområdet i oldtiden

Cykelstien langs Aggersund ligger i et område som er rigt på fortidsminder. Særligt er der et stort antal gravhøje. Ved T-krydset Krøldrupvej-Aggersund er der således gravhøje både nord og syd for krydset. Mod syd er fire overpløjede gravhøj, hvoraf de to vestlige ligger meget tæt på tracéet, men de blev ikke påtruffet under den arkæologiske undersøgelse. Mellem Manstrup og Skerping er en stor højgruppe, hvoraf en håndfuld fortsat er bevarede. Tilstedeværelsen af gravhøjene tyder på stor aktivitet i området i oldtiden.

I kort afstand til tracéet er også flere storstensgrave, fx Langdyshøje (frednr. 110920), Stenhøje (frednr. 110817) og Klovenhøj (frednr. 110813). Kulturlaget, som blev udgravet, er fra samme tidsperiode som bl.a. jættestuen Klovenhøj.

Langs tracéet er også spor efter grave fra jernalderen, som ved tidligere lejligheder er blevet udgravet af Nationalmuseet (NM 931/41 og 749/53). Ved Øslev har Nordjyske Museer for nogle år tilbage udgravet ni grubehuse (ÅHM 5844).

Området er hermed særdeles rigt på oldtidsaktivitet fra sten-, bronze- og jernalder. Mod syd er naturligvis også vikingeborgen Aggersborg, som i 2024 fik status af UNESCO-verdensarv.

Undersøgelsens resultater

Arealet var tætpakket med arkæologiske anlæg. Anlæg er en samlet betegnelse for spor efter, hvor man har gravet huller i forhistorisk tid. Når den brune muldjord fjernes, fremstår de forhistoriske anlæg som mørke pletter i den lyse undergrundsjord. De mørke pletter er dér, hvor man har gravet huller i forhistorisk tid. Hullerne er blevet fyldt op med organisk materiale,

trækulsholdig jord eller sten, og kaldes samlet for anlæg. Anlæggene kan være både stolpehuller fra stolper i huse, men de kan også være fx jord-ovne, brønde og grave. Der var stolpehuller fra langhuse, et grubehus, tre brandgrave og et kulturlag.

Bebyggelsessporene og gravene er fra overgangen mellem yngre og ældre jernalder (ca. 175-550 e.Kr.). Kulturlaget er derimod væsentligt ældre, navnlig fra en 200-årig periode i bondestenalderen (ca. 3.300-3.100 f.Kr.). Det vil sige, at kulturlaget og flintgenstandene er over 5000 år gamle, og hermed lige så gamle som jættestuerne der findes i lokalområdet.

Kulturlaget kunne følges over 16 m og var op til 50 cm tykt. Laget er tykkest mod øst. Laget var gråt og sandet. I et hjørne af kulturlaget er registreret et muligt ildsted. I den nordlige del, få meter fra ildstedet var en stor koncentration af flint. Flinten består af over 300 afslag, tre skrabere, over 20 lerkarsskår, en ravperle og lidt brændt flint. I det hele taget var der rigtig mange genstande i kulturlaget, bl.a. ca. 500 lerkarsskår, et øksefragment, en blok, en mejsel, flækker og ca. 3.600 afslag. Genstandene er en blanding af kasseret husgeråd, fx. lerkarsskårene, og rest fra flinthugning i form af de mange afslag. Alt dette tyder på stor aktivitet i stenalderen samt at der var en nærliggende bebyggelse. Vi er så langt tilbage i tid at fund af hustomter er yderst sjældne.

Fra jernalder var der også spor af bebyggelse. Denne gang strakte bebyggelsen sig over ca. 150 m. Der var 136 stolpehuller og 21 gruber, som er større nedgravninger fra oldtiden. I anlæggene er fundet lidt lerkarskår. Der er min. to huse på stedet samt et grubehus. Husene er ganske velbevarede og der var både spor efter vægforløb og gavle. Husene var ca. 6 m. brede, og kan have været ganske lange. Langhuset er det hus, hvor man har boet og haft sine dyr på stald. Det har fået sit navn, da husene er aflange, oftest 5-6 m brede. Det er forskelligt, hvor lange husene er. De fleste huse er mellem 15 og 25 m lange, men de kan være så lange som 40-50 m, selvom det hører til sjældenhederne.

Kulturlag

Betegnelsen bruges om jord dannet ved menneskelig aktivitet. Det dannes oftest som følge af bosættelse det samme sted i en lang periode - og dermed ophobning af en større mængde affald fra husholdning, dyrehold, løv mv.

Tykke lag af såkaldt kulturlag findes især i byer, hvor der har været bebyggelse gennem mange hundrede år. Her er daglig smuds og affald derfor blevet ophobet, og har skabt ofte metertykke lag af affald i den lange tidsperiode. På landarealer, hvor der oftest er pløjet, kan man også være heldig at finde ofte lidt tyndere rester af sådanne kulturlag, som kan være meget fundrige.

Fig. 2.

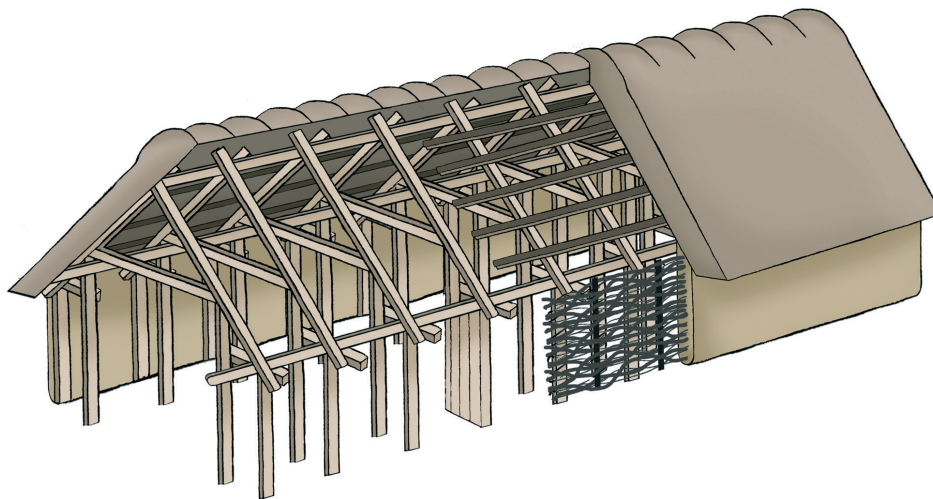

Fig. 3. Perspektivtegning af et langhus.

Ved udgravningen blev også udgravet et grubehus. Et grubehus er en lille bygning, som består af en rund eller mere kvadratisk nedgravning i jorden på op til en meters dybde. På hver side af gruben har stået en stolpe, der har båret taget til huset. Af og til kan der være spor omkring gruben efter de pæle, der har udgjort væggen. Grubehuse kendes fra det meste af landet og findes fra jernalderen frem til tidlig middelalder (ca. 100-1.050 e.Kr.). Grubehuse er formodentlig benyttet som værkstedshuse.

Der blev også udgravet tre grave. Gravene er brandgrave, hvor den afdøde er blevet afbrændt og asken og de brændte knogler nedgravet. Den

afdøde kunne få gravgaver med sig til det hinsides. I den ene grav var medgivet en glasperle og en dekoreret tenvægt, som blev brugt som en del af en håndten til sammenføjning af tekstilfibre til tråd.

Sammenfatning og perspektivering

Landbruget ændrede tilværelsen for befolkningen i Danmark. Man boede nu fast der, hvor man havde sine marker og derfor kommer de første rigtige huse til. I begyndelsen er de ganske små – ikke mere en 10 meter lange. Bebyggelserne bestod ofte kun af et enkelt hus. Det tidligste landbrug var svedjebrug. Med slebne flintøkser fældede man de store træer i den tætte urskov, der dækkede landet og brændte grene og kviste af. Asken var værdifuld næring for kornet. Metoden krævede, at man jævnligt flyttede marken, da jorden ellers blev udpint. Senere, da større skovområder var ryddet begyndte man at bruge en ard – en primitiv plov – til at bearbejde jorden. Man dyrkede hvede, emmer, enkorn og byg. Husdyr i form af kvæg, svin og får/ged græssede på de græsarealer, der opstod på de tidligere kornmarker.

Keramik var kendt allerede i slutningen af jægerstenalderen, men i bondestenalderen udvikler man nye former og lægger meget energi i decorationen af lerkarrene. Redskaberne blev lavet af flint. Man sleb økserne så de fik en glat overflade.

Fig. 4. Dekoreret tenvægt fra brandgrav.

Fig. 5. Slebet flint og lerkarskår med dekoration.

De afdøde blev begravet i storstensgravene, fx jættestuerne. Tonstunge sten blev slæbt og sirligt placerede før kammeret og gangen blev dækket til med en høj. Man ofrede rigt dekorerede lerkar og flintredskaber. Lerkarrene blev ofte slået i stykker og økserne brændt og knust i forbindelse med ofringen.

I jernalderen var også gården, husdyr og landbrug det daglige omdrejningspunkt. De boede på gårde, hvor bolig og stald lå i samme hus der var bygget af træ, ler og strå. Til huset hørte ofte mindre udhuse og en indhegnet gårdsplads. Lige uden for gården lå små marker. På enge i nærheden hentede man hø til kvæg og heste. Og endnu længere væk lå overdrevet, hvor husdyrene kunne græsse i løbet af sommeren. I grubehuset ville der ske værkstedsaktiviteter, fx tekstilproduktion. Måske arbejdede det afdøde individ, der fik en tenvægt med sig i graven en del af sit liv i grubehuset.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Jensen, Jørgen. 2006. *Danmarks Oldtid. Stenalder 13.000-2.000 f.Kr.*

Gyldendal

Jensen, Jørgen. 2006. *Danmarks Oldtid. Ældre Jernalder 13.000-2.000 f.Kr.*

Gyldendal

Jensen, Jørgen. 2006. *Danmarks Oldtid. Yngre jernalder og vikingetid 400-1050 e.Kr.* Gyldendal.

Udgravningsdata

Aggersund-Skerping

- Nordjyske Museer jnr. 8101 A
- Udgravningsperiode: 5. december 2023 til 17. november 2024
- Fund & Fortidsminder: 11.07.04 Sb.nr. 201, 208, 209 og 210
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 23/16217
- Bygherre: Vejdirektoratet
- Undersøgt areal: 1.730 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør Karen Povlsen
 - Arkæolog Sine Toft Jensen
 - Arkæolog Poul Mikkelsen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg